

„Zaveze“. Tudi je mogoče, da bi prišla „Zaveza“ kdaj v denarne stiske, in takrat bi bil tak rezervni zaklad neizmerne važnosti. Fond bi se dosegel na ta način, da bi se zvišala članarina posameznih „Zaveznikov“. Morebiti bi se odprli še kaki drugi viri, ki bi omogočili, oziroma povikšali imenovani fond. Ni pa seveda potreba, da bi ta fond Bog ve kako visoko vsoto takoj dosegal. Poglavitno je, da imamo enkrat kapital, ki bo samoumevno polagoma naraščal. Ako nima „Zaveza“ tega v pravih, naj bi se pravila v toliko preuredila, da bodo odgovarjala tudi tej točki.

Delegat Lapajne: 1.) „Zaveza“, oziroma njen organ „Učit. Tov.“ naj obrača svojo pozornost na istrske in koroške šolske razmere.

2.) „Zaveza“, oziroma njen organ „Učit. Tov.“ naj poudarja, da se narodnostni principi v slovenskem šolskem organizmu ne zanemarjajo in naj pazi, da se v ta organizem ne utihotapi šolska birokracija.

Glavno zborovanje.

Delegat Gangl: a) „Zaveza avstrij. jugoslovanskih učit. društev“ smatra za nujno potrebo, da si dobi za vsako v nji po učiteljskih društvih zastopano kronovino pravnega strokovnjaka kot zastopnika svojih zakonito utemeljenih pravic.

b) Upravnemu odboru „Zaveze“ se naroča, da stopi nemudoma v dogovor z deželnimi učiteljskimi društvi v svrhu realiziranja prejšnjega predloga.

Delegat Gradišnik: „Zaveza“ deluj na to, da pristopi slovensko učiteljstvo, dokler se ne izvedo predlogi poročevalca g. E. Gangla, k znanem dunajskemu učiteljskemu društvu „Lehrerrechtsschutzverein“.

Delegat Lapajne: 1.) „Zaveza avstr. jugoslovanskih učiteljskih društev“ naj deluje na to, da se ustanove slovenske meščanske šole, osobito za dečke na Kranjskem, Štajerskem, in Primorskem, in sicer na Kranjskem: v Ljubljani (za dečke najprvo, potlej za deklice), v Postojni, Kamniku, Ribnici, Vipavi, Metliki, Črnomlju, Škofji Loki, Litiji, Cerknici, Radovljici, Ilirski Bistrici (Trnovo), Logatcu, Vrhniki, Trebnjem, Ložu (Stari trg) itd.; na Štajerskem: v Ljutomeru, Brežicah, Sevnici, Žalcu, Celju, Mariboru, Ptujju itd.; na Primorskem: v Tolminu, Sežani, Gorici, v tržaški okolici itd.

2.) V dosego tega namena naj „Zaveza“ vlaga prošnje na merodajne korporacije: c. kr. deželne in okrajne šolske svete, krajne šolske svete in občinske odbore. Na Kranjskem naj „Zaveza“ osobito potom svojega glasila vpliva na učiteljske zastopnike v c. kr. okrajnih šolskih svetih in potom tiska na merodajne faktorje.

3.) Na Štajerskem naj se trudi „Zaveza“, da se s pomočjo učiteljskih društev, osobiti s pomočjo novega slovensko-štajerskega učiteljskega društva, kateri faktorji naj vzamejo agitacijo v svoje roke, in z materielno pomočjo slovenskih posojilnic, branilnic, občin, okrajnih zastopov in zasebnih šolskih prijateljev ustanove za zdaj privatne meščanske šole slovenske.

4.) Da se ustanove slov. (hrvaške) meščanske šole na Primorskem in dobe za to potrebna sredstva, o tem premišljevat in delovati na to — naj bo naloga učiteljskih društev na Primorskem.

Kdo laže in zavija javno mnenje?

„Učiteljski Tovariš“ je v uvodnem članku 14. številke korenito zavrnil dr. Šusteršičevo najnovejšo politiko o izboljšanju učiteljskega gmotnega stanja. Dokazal je takrat obenem, da je klerikalizem že iz principa nasproten šoli, napredku, narodni prosveti in seveda tudi učiteljstvu. „Slovenec“, glasilo naših vdanih prijateljev, je vzel našo stvarno razpravo na znanje, ni reagiral z nobeno svojo besedico, nego samo z dr. Šusteršičevim nasvetom, naj prispevajo višji uradniki za izboljšanje učiteljskih plač. Dokazati hoče, da je Šusteršič za izboljšanje vnet, a tako, da bodi tega davka naš kmet prost. Nam pa se upa trditi, da ga nismo razumeli, da ne objavimo njegovega govora v celoti in končno je vzel navadno klerikalno orožje v roko mesto dokazov in stvarne polemike; očita nam aroganco, lažljivost in zavijanje.

Do sedaj ni imel navade „Slovenec“ odgovarjati na naše trditve in dopise; ogibal se je očitno polemike z nami, in to po vsej pravici, ker mu je dobro znano, da imamo mi največ smrtonosnega orožja v rokah v boju zoper klerikalizem. Dobro ve, da smo razširjeni med ljudstvom ter z bistrimi očmi motrimo vse njihovo delovanje, da režemo mreno narodu z oči in da marljivo nabiramo gradivo s klerikalnega polja. Neljuba nam je ta vojska z ljudmi, s katerimi smo v ozki zvezi pri odgoji, a rane, ki nam je sekal in nam jih še seka klerikalizem v srce, so pregloboke in preveč krvaveče, da bi mirno in s prekrižanimi rokami gledali, kako ti ljudje kopljejo grob nam in našemu narodu. Svaka sila do vremena. Dolgo časa smo trpeli, sedaj pa hočemo govoriti in na ves glas povedati to, kar nas peče. Sila in sicer kruta sila nas je zedinila, da smo stopili na krov z geslom: „Vsi za enega in eden za vse.“ „Slovenec“ naj nikar ne misli, kakor se je v 106. številki izrazil, češ, „to se vidi, kako hočejo nekateri liberalni voditelji učiteljstva učiteljstvo imeti za osla,“ da vodijo ta boj sami naši voditelji, dopisi marveč prihajajo na uredništvo iz mest, trgov in zadnjih gorskih vasi v toliki meri, da jih ni mogoče vseh objaviti. Učiteljstvo naše strada in umira skoraj za lakotjo, ono zahteva kruha zase in za svoje, klerikalizem mu moli pa figo pod nos. Brate „Slovenec“ naj torej zve, kar mu gre!

Povedali smo že in tudi stvarno dokazali, da klerikalizem stremi za nadvlado nad narodi. Narodnost mu je deveta briga, to smatra za paganstvo in pregrešno, pa vendar brenka tupatam ob narodno struno, da lože vara javno mnenje. Od kar je zapustila na Koroškem duhovščina narodnostno stališče, se vidijo žalostne posledice. Takisto opazujemo nasledke klerikalizma pri obmejnih Slovencih na Štajerskem, Primorskem in v Istri. Slovanskemu bogoslužju je klerikalizem zagrizen nasprotnik, to nam dokazuje sedaj kruto postopanje z Riemanjci. Klerikalizem je v bistvu internacionalen. Voditelj naših klerikalcev na Kranjskem je istega duha; dr. Šusteršič ni bil in tudi ne bo nikoli narodnega duha. Njegovo poglavitno delo je boj zoper liberalizem in dobiti sčasoma nadvlado v političnih zadevah na Kranjskem. Ta boj ni lahak, to je že sam izprevidel in z njim vsa klerikalna garda. Še imamo, hvala Bogu, mnogo mož, ki so se postavili po robu temu pogubonosnemu idealu. V tem boju niso ravno varčni, imajo namreč v rokah najizdatnejše sredstvo: vero in cerkev. Naše preprosto ljudstvo, v politiki in napredku nevedno, gre za njimi čez drn in strn, ker jim verjame in zaupa, kar je pa razsodnega in omikanega ljudstva, je temu nasprotno, in med temi smo s prav nezatno izjemo tudi vsi učitelji.

Klerikalizem se ne straši v boju za svoj ideal večkrat najpodlejših sredstev. Politiko slišimo razlagati mesto svetih resnic z lec po cerkvah; vsak, kdor ne trobi v njihov rog, je brezverec; kdor bere njim nasprotno liste, je proklet; laže, obrekuje in krade se čast političnim nasprotnikom; moralno se izkuša ubiti vsakega političnega nasprotnika; z eno besedo: lignorijanska morala ima v tem boju glavno ulogo.

Naše nerazsodno ljudstvo ne more takoj spoznati njih nakan, a svitati se je že začelo, hvala Bogu! Mnogo so pripomogli k temu napredni listi, največ pa ponesrečene gospodarske špekulacije in klerikalna brezvestna in neumna politika. Klerikalcem je dobro znano, da bi precej, ko bi ljudstvo zvedelo njih namene, odklenkalo za vselej njihovemu gospodarstvu, zato je pod smrtnim grehom prepovedano brati napredne liste. Obdržati se hoče ljudstvo v temi nevednosti, ovira se na umeten način ljudska izobrazba, ker jim je nevedno in neizobraženo ljudstvo pokorno in vdano, ker jim gre le pri ljudski nerazsodnosti pšenica v klasje in se jim polnijo nenasitljivi denarni mošnički.

V kratkem je bilo dokazano, da manjka na Kranjskem še 268 šol, tudi učiteljev primanjkuje čedalje bolj, ker radi prenizke in slabe plače noče mladi učiteljski naraščaj več služiti pri nas. A tega niso dokazali klerikalni listi, ampak napredni „Slovenski Narod“, ti so o tem tihi kot grob, ker jim je to všeč. Tega ne sme zvedeti naše preprosto ljudstvo, marveč ono naj spi spanje pravičnega v nevednosti in neumnosti v korist klerikalnemu idealu. Klerikalizem se ni še nikoli z vnemo poganjal za napredek šolstva, še ni nikoli izkušal dokazati, da je le omikanemu, izšolanemu in izobraženemu narodu zagotovljena splošna blaginja. Tega ni storil nikoli in tudi ne bo. Piše o šolstvu le toliko kakor o narodnosti, da lažje slepi javno mnenje, češ, da ni ravno šolstvu nasproten, na skrivnem pa ruje zoper šole in napredek, kjer le more, ve in zna. Klerikalizem je nasproten razširjevanju šol, današnjemu učnemu sistemu in stroškom za šole. O tem bi se dalo mnogo pisati, a danes povemo to le mimogrede. Sploh je dokazana reč, da so klerikalci zagrizeni nasprotniki šole in učiteljstva. To je dokazal „Slovenec“ že večkrat in to je potrdil tudi v dejanju in z besedami dr. Šusteršič sam. Borba na krščanski podlagi je le pesek v oči, saj je znano, da je naše učiteljstvo brez izjeme krščansko. Ker je pa to nasprotno klerikalni nadvladi, ga smrtno sovraži, preganja in obrekuje. Duhovščina učiteljstvo prezira in sovraži, in ravno tako nam delajo njihovi prvaki zapreke, kjer le morejo.

Ni čuda torej, da se prvak klerikalne garde dela norea iz nas, trdeč, da se naj povišajo plače učiteljem z dohodki višjih uradnikov, ki imajo nad 5000 K na leto plače. Ne upa si naravnost reči, da se ne sme učiteljem povišati plač, tega ne! Poslušil se je lignorijanske morale. Izumil je tako sredstvo za slepilo javnega mnenja, saj lahko že vsak naprej ve, da ne bo iz tega nikoli nič. Socialno stanje našega kmeta je pomilovanja vredno, to vemo sami prav dobro, kmet je z davki, dolgovi in drugimi družinskimi potrebščinami preobložen kakor ves kmetiški stan sploh po širni Avstriji. Vendar ne bi nosil stroškov za šolstvo v slučaju povišanja naših plač samo kmet, ampak tudi trgi, mesta, obrtniški in kupčijski stanovi ter veleposestvo. Ti zadnji so pri volji žrtvovati $\frac{2}{3}$ vseh stroškov za šolstvo, le zastopniki našega kmetiškega stanu so za $\frac{1}{3}$ nasprotni, pa ne iz strahu, da bi naš kmet tega ne mogel žrtvovati, ampak iz klerikalnega principa, ker je ta šolstvu in narodni prosveti nasproten. Davkoplačevalci n. pr., ki plačuje na leto 10 K direktnega davka, bi v slu-

čaju, da se zviša deželna naklada za 10 %, s čimer bi se lahko izboljšalo naše bedno stanje, plačeval na leto komaj 1 K prispevka za šolstvo več kakor sedaj, in to gotovo ni veliko. Zaradi te kronc bi ga gotovo ne vzel vrag. Kadar plačuje kmet za eno samo mašo po 2 K, za en sam očenaš ob nedeljah za svoje rajnee po 10 in celo po 20 kr., za pogrebe 10, 20, 50, 100 in še več kron, to ni nikoli preveč, ker gre v klerikalno malho, za nas, za šolstvo, napredek in prosveto seveda je nekaj kronic kmalu preveč! Kmet, ki je z raznimi potrebščinami preobložen, prav rad sliši, da kdo zanj skrbi in ga varuje pred novimi davčnimi nakladami, zato bodo klerikalni prvaki povsod dobrodošli v tem zmislu na kmetih, ker ubogi kmet ne ve, da je to samo humbug in slepilo, laž in zavijanje resnice, ker ti trobijo vedno in povsod, da mora ubogi kmet edini vse plačevati. Ubogi kmet ne ve, da mu s tem kopljejo njegovi navidezni prijatelji grob nevednosti, nazadnjaštva in neumnosti, da ga tem lažje zlorabljujejo, izkoriščajo, molzejo in poganjajo po svetu s trebuchom za kruhom. Uboga kmetiška para sovraži, zaničuje in dela vse ovire šoli in učiteljstvu, svojemu najboljšemu in odkritosrčnejšemu prijatelju, ker s tem misli, da ustreza klikam, ki smrtno sovražijo šole in učiteljstvo, a ne ve, da sama sebi škoduje in koplje grob.

Dr. Šusteršič je deželni in državni poslanec. Ako bi resno mislil o svojem predlogu, bi lahko stavil v državnem zboru nujno interpelacijo za šolstvo v tem zmislu, a tega ni storil in tudi nikoli ne bo, ker dobro ve, da ne bi žel za to nič drugega kakor pomilovalen zasmeh. Le doma na Kranjskem trobi to neumnost, da lažje slepari in zavija javno mnenje, na Dunaju v parlamentu pa molči o tem. Le doma dobiva za takšno bedastočo poslušna ušesa klerikalne stranke, ki mu poje čast in slavo za njegovo prekanjeno iznajdbo, s katero je mogoče slepiti nerazsodno in nezavedno ljudstvo in javno mnenje. Dobro ve, da ga učiteljstvo prezira in sovraži radi njegove breztaktne politike, zato se hoče maščevati nad njim s tem, da ovira vsako redno in uspešno delovanje deželnega zbora in pripravlja že naprej javno mnenje na svojo stran, da mu bo mogoče v slučaju deželnozborskega zasedanja odločno nasprotovati vsakemu izboljšanju našega bednega stanja.

Državni zbor je poveril državi žganjetoč; ta je razdelila te dohodke primerno med posamezne provincije v svrhu uravnave učiteljskih plač. Naša dežela dobiva od tega 1.000.000 K dohodkov, plače bo treba uravnati, ker bo k temu silila država, a denarja ne bo nikjer, ker je dobivala te dohodke naša dežela že poprej, ko je imela žganjetoč v svojem področju. Našo vojvodino čakajo novi stroški, a dohodkov ne bo mogoče dobiti nikjer, treba bo povišati davke, ali odložiti povišanje učiteljskih plač. Klerikalni general nam je že naprej povedal, kaj misli storiti rajši, ko nam privoliti povišanje plač. Učiteljstvo, ki že zdaj strada ob težavnem in važnem delu, nima pričakovati od klerikalizma nič dobrega. Zaradi bede in pomanjkanja jih mnogo naravnost umira, stareji gredo v pokoj, mladega naraščaja ni nikjer, šole se ne razširjajo, ampak zapirajo. Tako se godi že delj časa, in kakor je videti, se bo še godilo, ker je to klerikalizmu po godi.

Klerikalizem je bil, je in ostane grobokop ljudske blaginje. Klerikalci so pravcati hinavci in v pravem pomenu besede varalice javnega mnenja. Hlinijo se za prijatelje ubogega nevednega kmeta, med tem ko ga izkoriščajo in puščajo v temi neomike. Stezajo svoje dolge in grabljive prste po šoli

in učiteljstvu, da bi lažje dosegli svoj namen. Hlinijo se nam prijatelje, ako potreba nanese, med tem ko so naši neizprosni sovražniki. Vsako sredstvo jim je dobro, če je še tako podlo in škodljivo, samo da lažje dosežejo svoj ideal. Rajši hočejo razbiti deželni zbor in s tem ovirati vsak napredek šolstva in ljudske blaginje, nego da bi kaj storili za nas.

Kaj pa poreče naš brate „Slovenec“ k temu stvarnemu pojasnili? Vtaknil ga bo v žep in bo tih kakor navadno, ali pa bo vzel svojo blagoslovljeno golido ter nas polival z gnojuico in psoval z brezverci, lažnjivci in drugimi, le njemu pristojnimi izrazi. Ostal bo sam sebi svest in nam neizprosen sovražnik.

Ljudje, ki služijo tej gardi in vodijo naše ubogo ljudstvo za nos in v prepad nazadnjaštva, niso vredni samo našega odkritosrčnega „fej te bodi!“, ampak zaslužijo še vse drugače plačilo!

Kritikujoči glasovi.

Naš stari prijatelj „Domoljub“ se je v št. 9. zopet oglasil in nas ljudstvu priporočil z nastopnimi besedami: „Pri nas zlasti še na Kranjskem so tako žalostne razmere, da če je le kak liberallec v vasi, je gotovo to ljudski učitelj. Kako more liberallec versko vzgajati našo slovensko mladino, ni treba razpravljati, saj sami dovolj skušate. Potem pa pridejo učitelji in vpijejo: Vi ste proti nam, vi zaničujete učiteljski stan. To je laž; učiteljskega stanu nihče ne zaničuje, nasprotno vedno in povsodi povdarjamo, kako lep stan je in kako zelo veliko dobrega lahko naredi, ako dela po svoji vesti in veri. Smo pa odločno proti učiteljskemu liberalizmu, katerega bomo vedno in povsod pobijali, ker liberalizem in verska vzgoja ne moreta in ne moreta biti mogoča oba ob enem. Če imate liberalnega učitelja in če dela po liberalnih načelih, potem more mladino vzgajati le v tistem duhu in jo tako samo odtujiti veri in duhovstvu.“

Torej pri nas so jako žalostne razmere, ker smo učitelji liberalni in kot taki ne moremo versko vzgajati mladine. Zakaj ne, tega „Domoljub“ ne pove, ampak pusti vprašanje odprto, da zavedeno ljudstvo lahko pride do sklepa: liberallec in brezverec sta eno in isto. Mi trdimo, da mi veliko dobrega naredimo, ker delamo po vesti in veri. Kar se tiče naše vesti, nismo nikomur odgovorni, najmanj pa „Domoljubu“ in njegovim pristašem. Ako bi pa po veri ne vzgajali mladine, imamo kmalu vse naše protivnike in tudi višje oblasti na glavi. Zakaj „Domoljub“ ne pokaže s prstom na učitelje, ki ne uče po veri njim izročene mladine? Z edinega vzoka ne, ker za nobenega ne ve, ampak po svoji stari navadi vedno sumniči in nas z namenom pri ljudstvu spravlja ob dobro ime. Vse tisto hvalisanje: kako lep je učiteljski stan in da ga nihče ne zaničuje — so samo besede in nič drugega. Ako bi držali z njim in delali po njegovi volji, bi nas celo povzdigoval v tretja nebesa. A boli ga, da duhovni nimajo več tiste oblasti čež učitelja in tistega vpliva kakor nekdanj v šoli, zato gre po njegovem mnenju vse narobe, zato so pri nas tako žalostne razmere in zato vpije „Domoljub“, da hočemo mladino odtujiti duhovstvu. Ne, ta trditev je kriva. Mi samo ne pustimo duhovnikom segati v svoje področje, ne dovoljujemo katehetom poučevati verouka, kadar se njim poljubi, se ne damo od njih politično vladati itd., zato smo po njegovem mnenju liberalci in zaraditega nas hoče po-

niti pri ljudstvu. Pustimo ga, naj vpije kakor mu drago, mi se ne zmenimo za njegovo vpitje. Tudi ga ne vprašamo za svet, po kateri poti naj vodimo mladino. Ampak mi hodimo po poti, ki se nam zdi prava, ne njemu. Od tod prihaja jeza in srd na nas, odtod vedno zabavljanje čez liberalne učitelje, da ne znamo mladine versko vzgajati, dočim pusti klerikalne učitelje pri miru, dasi niso sami svetniki, ampak bolj svetohlinci in klečeplazci.

* * *

Pravne šolske razmere v Galiciji. Zadnja številka levovske „Szkole“ donša nekaj karakterističnih slučajev, ki osvetljujejo v pravi bengalični luči postopanje nekaterih c. kr. okraj. šol. nadzornikov — teh skrbnih varuhov sankcioniranih šolskih zakonov — kako lahke vesti prelamljajo obstoječe šolske zakone.

Navaja tri slučaje. Dostavlja pa, da noče z imeni na dan, a da so na razpolago v uredništvu. Prvi slučaj: V nekem okraju je stopil že pred letom dni neki nadučitelj v pokoj, ki je obenem zastopnik učiteljstva v c. kr. okraj. šolskem svetu. No, mož se čuti še vedno sposobnega zastopati koristi učiteljstva, čeravno ni več sposoben poučevati mladine. Seveda je tu dvojen razloček, zakaj za zastopnika učiteljskih koristi je dober penzionist, ker ima vsaj toliko sposobnosti, da le kima, kar mu poreče gospod nadzornik, ki je notabene slepo orodje c. kr. okrajnega glavarja, pri poučevanju pa je treba rabiti jezik in pa študirati formalne stopnje.

Drug slučaj: Na neki štirimrazrednici službuje precej priletan nadučitelj, poseben prijatelj ondotnega c. kr. okr. nadzornika. Moža sta se nekaj časa dobro razumela, in nadučitelj je dobil vselej kako pohvalno pismo, ako ga je slučajno potreboval. A prišlo je drugače! Nekoč sta se sprla radi neke precej delikatne stvarce, no, in dotični nadzornik je v svojem inšpekcijskem poročilu čisto zdelal ono šolo in nadučitelja, češ, da uspehi na tej štirimrazrednici niti ne dosežajo uspehov na kaki gorski dvorazrednici.

Tretji slučaj: Na neki dvorazrednici in na neki trirazrednici sta bili razpisani dve učiteljski službi. Za prvo so se oglasili štirje prosilci, a za drugo pa ena prosilka. A glejte čuda! C. kr. okr. šol. nadzornik onega okraja, ki je poseben prijatelj raznih prostovoljnih doneskov, je sprejemal pri obeh službah prošnje, ki so dohajale — post festum, to je po preteku razpisanega termina — in se potezal s posebno vnemo za te zakasnele prošnje. Prva je došla štiri dni pozneje, a druga pa celih 19 — reci devetnajst dni. Da je mož pogorel s svojo zakonodajno znanostjo, se ob sebi umeva. — In to je prav!

V listnici uredništva pa naznanja „Szkola“, da se je samostojni državni poslanec Breiter ponudil gališkemu učiteljstvu, da hoče zbirati zbirko takih slučajev in jo bo slednjič izročil pl. Hartlu „ad maiorem gloriam Galiciae“.

Tudi pri nas bi bilo dobro, da se morebitni taki slučajji izroče javnosti in onim organom, ki porajajo ono „ostro sapico“, ki je pričela pihati preko kranjskih učiteljskih ušes.